

Märdikuu
10. päiv
2016

Nummõr
23 (373)

Leht mass 0.50€

UMƏ LEHT

VANA VÖROMAA RAHVA UMAN KEELN LEHT

Hälvini Yhely kunstist ja multifilmitegemisest

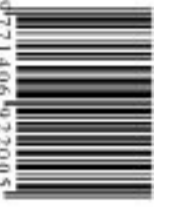
Kae lk 2

Eesti kõgõ jämmämbä kuusõ kasusõ Võromaal

Kae lk 3

Ruitlasõ Olavi kummivaihtamisõ nipp

Kae lk 4

Puu-näütüs Võrol

Pokumaal valmis saanu näütüs «Üts puu» tuvvas edimält rahva ette Vana-Võromaa kultuuri-kuan 15. märdikuu pääväl.

Koorastõ kandi miis Kihulassõ Meelis om haavast ja kuusõst tennü 16 vanna taloasja. Kõgõ suurõmb om ütõpuupaat ruhe.

Pildi omma näütüse jaos tennü Kalve Toomas ja Adra Arne. Margna Epp om manu otsnu tiidmiisi haava, kuusõ ja naidõ seldsiili kotsilõ. Näütüse vallalõtegemise aigu 15.11. kell 16.30 saa kullõlda kuusõpuust kandlõ hellü. Näütüs jääs vallalõ aastaga lõpuni.

HALLIK-KONNULA AIRI

Perimüsmuusikit oodõtas Moostehe

XVIII Eesti rahvamuusiga-säädüngide festival Moisekatsi Elohelü kuts muusikit võistlus-kontsõrdilõ kirja pandma.

Üte võistlusluu põhi om ette ant: laul «Kost laalu saadu» Rāpinā kihlkunnast. Tuu om aastal 1912 lindi pääle laulnu Lcevakonaanõ Zerningu Kristina. Tõõsõ luu saa ümbretegemises eesti rahvamuusiga seest esi valli.

Festivali pääpreemiä om 1000 €. Muusigu saava võistlusõlõ kirja panda nikani ku 30. joulukuu päävāni. Teedüst saa: moostefolk.ee.

UL

Tulõ Uma Meki VII suurlaat

12. märdikuu pääväl kellä 9–14 tulõ Võro spordikeskõson säitsmendät kõrda Uma Meki suurlaat, kohe tulõva kokko väiku söögikraami tuutja ja tegijä.

Umma kraami pakva 80–90 müüjät nii Vanalt-Võromaal, muialt Eestist ku ka Lätimaal.

Nigu iks saa laada päält suidsulihha, kodoleibä, sõira ja muud talokraami.

Kimmähe müvväs ka jõulukraami: hapnit kapstid, verivorstõ, kurõmarjo...

Päält joba tutva hää kraami pakutas ka vahtsit asjo, näütüses OÜ Juustupoisid juustukõisi, Valgjärve siidrikua käsitüüsiidrit ja Urvastõ ubinavurtsu, Palvõma-

ja talo jänesse-lihakonserve jne. Laadatujo hoit üllen Laube Kadri ütēn latsiga: mängvä pilli ja laulva.

Paiga pääl om ka söögitarõ: saa mekki näütüses noid süüke, miä Uma Meki restoraninädäli aigu rahvalõ kõgõ ināmb miildü. Rahvas saa valli ka uma lemmiksõõgi.

UL

Mõnistõ huvikooli uss om valla

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

9. märdikuu pääväl tetti vallalõ vahtsõnõ Mõnistõ huvikuul, kon perimüsmuusik Laube Kadri nakkas oppama kümnet esi pilli.

«Ma taha oppi säitsmekiilset kannõld mängmä,» ütēf Mõnistõ kooli 4. klassõ opilanõ Võsu Imre ja näüdäs, et mõist joba üte luu edeotsa üle kandlõkiili är tõmmda. Timä klassiveli Haagi Tristan ja 6. klassi opilanõ Grigori Karl Theodor tahtva kitramāngu selges saia.

«Kõrraga saimi vasta võtta 30 opilast, latsõ ja suurõ umbõs poolõs. No huviliidsi om viil ja vöi-olla mõnõ ao peräst tulõ oppajit mano otsi,» kõnõf Laube Kadri.

Tä oppas mängmä lõõtsaga pille (akordion, lõõts, karmoška), kiilpille (viiol, Hiiu ja väikukannõl), bass-ja harilikku kitrat, eski trummõ ja plokklüüti.

«Nädälin saa opilanõ 30 minutit ütēndä pilli oppi

HARJU ÜLLE PILT

Laube Kadri nakkas Mõnistõ koolin oppama kümnet pilli, mõnõ noist omma pildi pääl nätä.

ja tunn aigu om grupitunn,» selef Kadri. «Pallõ om kuulmisõ perrä mängmist, a opitas ka nuuti. Perän kaemi, kuis pillimāngu mano ka muusiga-

teooria saia.»

Kadri om kimmäs, et pillimānguhimo kasus: «Kolmõ aasta peräst piässi meil tan suur orkestri olõma. Mõnistõ koolin

om päält 60 opilasõ, latsiäid kah – sääl om viil mitukümmend huvilist. Mõnõ ao peräst mäng kõik Mõnistõ rahvas pilli, nigu tuu vanastõ olgij!»

Noorõ poisi tegevä Vahtsõliinan ummamuudu juustu

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

Uma Meki laada pääle lät edimäst kõrda kauplõma OÜ Juustupoisid. Puul aastakka Vahtsõliinan juustu tennü ettevõtõ valiti timahava Võro maakunna kõgõ parõmbas alostajas.

«Teemi parhilla ütē harilikku ja kümnet esi maiguga juustu,» kõnõf Missost peri Sulu Mirek (24), kiä ütēn Jõgõva kandist peri sõbra Piiri Kaidoga (22) taat ettevõtõ pistü pandsõ. Pääle naksi nä Misson kortinan, kevājä teivä Vahtsõliina juustukua.

«Kõgõ parõmbidõ lät kaubas küümni dega juust, esierānis meil Lõuna-Eestih,» selef Mirek. «Peris häste lät ka küüs laugujuust, mis ütēh tšillijuustuga passis häste ollõ mano haukamisõs.»

Veini mano pakva juustu-poisi päikesekuivi tomatidõ vai oliivega juustu ja jõululavva pääle palokajuustu. Viil om nāil pakku maiguhainajuustu ja rōstisibulajuustu.

«Üts inemine ütēf, et tuu om õkva vanaimä sibulasousti

mekiga,» muheli Mirek. «Plaan om tetä ka ütē juust peris umalõ rahvalõ ja võrokeelidse nimega: mõtõ om olõmah ja seo kuu proovimi är tetä kah. Õkva säänest juustu olõ-i mi viil kongi müügil nānnü.»

Juustukerä omma väiku: ostja saa hindäle terve kerä ja om edimāne, kiä tuu vallalõ lõikas. Ärimõtõ tüütās: aastaga om juustumüük nōsõnu 240%. Juustupoisid juustu müvväs 12 poodin, suurõmb jago lät kaubas Tarton-Talnan.

Vahtsõliina juustukuan saanu tetä 1,5 tonni juustu kuun, parhilla tetäs viendik tuust. «Otsimi müügikotussit mano,» selef Mirek. «Nädälivaihtusõl kauplõmi esi laatu pääl. Jõulu omma tulõmah, loodami tuu pääle kah.» Ettevõtõl om huug seen – iks edimāne uma asi.

«Võromaalõ teimi ettevõtõ selle, et siih om hää ellä ja mi taha kodokandi ettevõtõlõ vunki mano anda,» kõnõf Mirek.

Kaido ütēf mano, et Võromaa umaperä paistus kavvõlõ vällä ja umakultuuri saa ka juustumüümise man häste är pruuki. «Pääliinan om lānnü lakja tiidmine, et Võromaal tetäs hāäd söögikraami,» kõnõf Mirek.

Piimä ostva nuurmehe Vahtsõliina küle alt väiku lehmäpidājä käest. Maiguainõ tulõva viil vällämaalt, no plaan om nuu umast kandist lõüüdä. «Püvvāmi tuu poolõ, et mis vähāgi võimalik, om kodomaalt peri,» selef Mirek.

Juustupoisi möövä katõssa kuud saisnut juustu, no saisan om ka katõaastanõ juust, mille valmissaamist Mirek väega uut. «Edimādse kerä süü ütēndä är,» lupa tä.

Mirek omgi ettevõtõ juustumeistri – timä om opnu maa-ülükoolin toiduainete tehnoloogis. Ettevõtõl juhtmist opnu Kaido om müügimiis.

Mirek tege juustu päämidselt üüse, mõnikõrd 16–20 tunni jutti. «Ettevõtõl käümätoukaminõ om peris rassõ tüü,» ütēf tä. «Edespite om plaan inemiisi mano võtta.»

Ettevõtõl tegemise man olf kõgõ rassõmb raha kokko saia: EAS and külh juustukua sisustusõ ostmisõs päält 13 600 euro starditõctust, a neländik rahast tull poissõl hindäl kokko kraapi.

Juustupoisid omma suurõ plaani. «Väikeisist tuutjist võinu saia edimādse kolmõ sisse!» luut Mirek.

HARJU ÜLLE PILT

Piiri Kaido (kural) näütäs väikeisi juustukerri, a Sulu Mirek suur, miä kats aastakka laagõrdus. Juustupoisidõ sääl takan om 10 000euronõ juustukatla, kon saa kõrraga tetä 20 killo juustu.

Rekordkuusõ kususõ järve veeren

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

Eesti kõgõ jämmämb kuusõpuu Punde puntrakuus (ümbremõõt 4 m) kususõ Urvastõ kihlkunnan Pundre järve veeren, no löüti Kanepi ja Urvastõ kihlkunna piiri päält Hүүdre järve veerest jämmüsel tönõ kuus – 3,69 m jämme.

Päält tuu, et mõlõmba kuusõ kususõ järve veeren, omma nä ka vällänagemise poolõst sarnadsõ – mitmõharolidsõ. Punde puntrakuusõl om murdunu viiest harost kats, Hүүdre kuusõl neläst kats.

«Väega illos kuulda, et tego om rekordpuuga.» röömusf Koidu Kätlin (Kätlin Koit), kelle suvõkodo maa pääl Hүүdre kuus kususõ – tsirgutsiivul alla kümne kilomeetri Punde kuusõst. «Hallõ muidoki, et tormituulõ omma perämädse viie aasta joosul kats puuharro är murdnu. No püvvä taad puud hoita, nigu saa.»

Kätlin kõnõl, et taa kuus, päält tuu viil üts tamm ja vana uibu omma nii vägevä puu, et taad väke tundva nii ta esi ku ka suvõkodo külälise. «Seo om ülepää

väega esieräline, suurõ väega kotus.» jutust tä uma suvõkodo kotsilõ.

Parhilla käü Kätlin Hүүdre viirsen suvõkoton õnnõ puhkaman, nii-üteldä akusit laatman, no unistus om sinnä kunagi periselt elämä minnä.

«Juurõ kiskva iks Võromaalõ, kukki olõ 20 aastakka pääliina kandin elänü.» selet naanõ, kelle imäpuulsõ sugulasõ omma peri Rõugõ kandist.

Nii Hүүdre ku Punde kuus kususõ suurõmbist teiest kavvõl ja niisama näide pääle ei trehvä. Punde kuusõ kõve viimäte pildistämän Muusikuusõ Ingmar neli aastakka tagasi. Vaihõpääl om mitu suurt tormi tuust kandist üle tuhisõnu. No Kangro Marje puu-lähküdsest Pihleni küläst Hinuri talost ütelt, et poig kõve ildaaigu puud kaeman ja tuuga om kõik kõrran.

Puu-uurja Relve Hendrik kõnõl, et parhilla omma jah kats Võromaa kuusõpuud Eesti kõgõ jämmämbä, no ildaaigu kuulõ tä viil ütest perädüjämmest kuusõst ja täl om plaan tuud mõõtma minnä.

Toimõndusõlt: ku tiiät uman kodokandin mõnt jämmet, pikkä vai ummamuudu kujoga puud, anna tuust Umalõ Lehele teedä.

KÄRGENBERGI HELINA PILT

Eesti jämmemb kuus nr 2 kususõ Hүүdre järve veeren.

MUUSIKUSÕ INGMARI PILT

Punde puntrakuus aastal 2012.

Mino Võromaa 30

Valla om lännü 30. latsi ja nuuri võrokiilside kirätõie võistlus «Mino Võromaa».

Võistlusõlõ omma oodõdu egäsugumadsõ kirätüü: jutu, luulõtusõ, nafa, näütemängu, märgotusõ, laulu jne.

Timahava om võistlusõl kuus teemat. A olõs hää, ku kirätüül olõs uma päälkiri (tuu tähendäs, et teema ei olõ samal aol ka jutu päälkiri). Kimmäle või kirot ka umal säämelähküdsest teemat. Hinnatas vannusõrühmi perrä (I-III, IV-VI, VII-IX ja X-XII klass).

Võro instituut uut võistlustõid 3. radokuu pääväs (3.02.2017) meili pääle kaile.kabun@wi.ee. Üts inemine või saata võistlusõlõ kooni kolm tüüd. Ku tüüd kuigi meili pääle saata ei saa, või käsikirä tuvva-saata Võro Instituuti (Tartu 48, 65609 Võro).

Kõgõ parõmba tüü trükütäs är «Mino Võromaa» 30. raamatun. Lähembält saa võistlusõ kotsilõ küssü tel 525 3215 (Kabuna Kaile).

«Mino Võromaa» teema omma:

Mino Võromaa / Milles mullõ Võromaa

Mis om moodun / Kiä om moodun

Eesti pidopäävä (Eesti Vabariigi tsõõrikulõ hallüpääväle mõtõldõn)

Kimmüselidä ilm

«Inemise ommava ulli» (Contra)

Vana-Võromaa kultuuriprogramm uut taotluisi kooni 1.12.2016

Kultuuriprogrammi tsiht om hoita Vana-Võromaa esimuu- du kultuuri ja kiilt, elolaadi, kombit ja tiidmiisi. Programmi abiga saa kimmämbäs võro keele ja perimõskultuuri keskkund. Tsiht om viil löüdä mano võro keele prukmisõ kotussit ja muuta kimmämbäs kultuuriruumi kogokunda.

Kultuuriministeriüm om Vana-Võromaa tegemiisi eräle programmiga tugõnu 2010. aastast pääle.

Programmi kõrraldas Rahvakultuuri Keskus.

Toetusõ saaja võiva olla riigiammõdi, umavalitsusõ ja näide asotusõ, äri- ja mittetulundusütisuse (MTÜ), tsihtsädüingi (SA) ja ettevõtja.

Täpsembät teedüst saa Rahvakultuuri Keskusõ võrgulehe päält: www.rahvakultuur.ee – toetusprogrammid ja Salmari Margiti käest (tel 600 9165, margit.salmar@rahvakultuur.ee).

Mooste tandsumaja kuts tandsusõpru perimüstantõ tandsma

HARJU ÜLLE

Vahtõ Mooste tandsu- maja kats edimäst perimü- tandsuõdagut omma kok- ko toonu uutmada hulga tandsusõpru.

«Edimäne tandsumaja (27.09.) tõi Mooste viinavabrigu saali õkva parasjago tandsurahvast täüs – Põlvast, Ahjalt, Mooste, Võrolt, Tartost, Rāpinält ja eski Talinast.» röömusf Mooste tandsumaja pernaanõ, Põlva maakunna rahvakultuuri- spetsiälist Taali Kati.

«Väega kinä, et väiksehe Moostehe sääne asi tetti.» kitf uma pundiga tandsumajan käünü Ahja kultuurimaja juhataja Porosoni Külliki. «Meil om külh uma tandsuklubi kah – 18 inemist käü nädälin kõrra tandsma joba neli aastat –, no vahtõ tantsuoppaja ja vahtõ tandsu andsõ uma võlu.»

Taali Kati kõnõl, et edimäd- sel tandsuõdagul kõve tands Paberitsu Merikese ja Võsa Ulvi toropillihelü ja Markusõ Maarika kitra perrä – mitmõ- sugudsõ valsi, labajala, vaht- sõmba tandsu... Õdagu tõsõn poolõn tõmmaas pille Mooste rahvamuusigakooli pilliklubi: Aleksandra valsi, subota ja tõsõ tunnõdu seltskunnatandsu saiva läbi tandsitus.

«Esieränis hää miil om tuu üle, et pallo inemise valisi õkva Mooste tandsumaja kotussõ, kon elon edimäst kõrda selts- kunnatandsõ pruuvü.» kõnõl Taali Kati. «Tandsumaja mõtõ omgi härgütä inemiisi elävä

TAALI KATI PILT

Mooste tandsumaja edimädse tandsuõdagul pand' toropillihelü jalga keerutama.

muusiga perrä tandsma, anda võimalus tunda, midä tähendäs tandsi esihindä jaos. Selle julgusta edespite tandsma tulõma inämb Mooste kandi inemiisi ütten perrega.»

Vahtõ tandsuhuvilidsõ saiva kõgõpäält lavva takast tandsjit ja tandsusammõ kaia, et sis esi kah perimüstantõ pruuvü. «Tandsuõpru mandu pääl olf küländ ruumi, et valsi vai polkaga suurõmbat kaart võtta.» selet Taali Kati.

Tandsumaja edimädse õdagu tandsuhuu jakku süüüni vällä, lõpõtusõs tõmbsi Sarvõ Siim ja Saarõmõtsa Ülo karmoška pääl mõnõ umma- muudu vällämaa tandsuluu.

Tandsumaja tõnõ õdak 25. rehekuu pääväl olf jäl umma- muudu: Suitsu Janne opa's rahvalikkõ laulumängõ.

«Olfärtundmisõõdu ja ütte- kõütvtät mängulusti.» kõnõl Taali Kati. «Ku kossimäng tekõ rahva röömsas, sis midritsiru püüdmine aiõ suurõ inemise peris ähinähe.»

Päält tandsumaja olf seo sükus Moosten ka Eesti Etno tsõõrreisi kontsõrt ja belgia- prantsusõ perimõsmuusiga- kontsõrt.

Tandsumaja ja kontsõrdi omma Mooste perimõsmuusi- ga pesä ettevõtõmisõ. Sääne pesä tetti Moostehe Villändi perimõsmuusiga keskusõ ja Mooste rahvamuusigakooli kuuntüün.

Villändi perimõsmuusiga keskus om loonu umaette programmi, nii om sändit pessi mitmõn Eesti paigan. Vanal- Võromaal om Mooste perimõ- smuusiga pesä edimäne.

Taali Kati ütelt, et perimõ- smuusiga pesä ettevõtõmiisi om timahava viil kats: tandsumaja 29.11. ja 13.12.

«Looda, et ka Mooste rahva- muusigakooli opilasõ võtva ette ja pruuvva tandsus män- gi.» julgusf tä. Mooste rahva- muusigakoolin opp parhilla 30 last ja 13 suurt inemist.

«Et tandsumaja läts suurõ huuga käümä ja om nätä, et Mooste viinavabrigu saal tuu kokko nii uma kandi ku kavvõmba kandi inemiisi, sis tandsimi kimmähe ka vahtõl aastagal edesi.» kõnõl Taali Kati.

Plaan om tandsumaja ette- võtõmisõ kokko kõütä kevä- jäidsi suursündmüisi – maa- kunna rahvatandsjido žanri- päävä ja Moisekatsi Elohelü festivaliga.

